

Досліджено особливості та переваги використання міжнародних систем бронювання й резервування Амадеус і Галілео. Проаналізовано напрями використання комп'ютерних мереж, зокрема мережі Інтернет, в організації туризму. Розглянуто європейський досвід застосування інформаційних та комунікаційних технологій у туристичній діяльності. Узагальнено основні переваги використання міжнародних інформаційних систем у туристичній діяльності.

Ключові слова: туристична діяльність, міжнародні інформаційні системи, міжнародні системи бронювання, комп'ютерні мережі, туристичні послуги.

Стаття надійшла до редколегії
05.05.2017 р.

УДК 338.48:379.85(438)

Віктор Патійчук

Основні центри православного релігійно-паломницького туризму Польщі

Узагальнено теоретичні положення щодо функціонування релігійно-паломницьких центрів різного рівня територіальної організації. Досліджено особливості розвитку православного паломництва в Польщі. Вивчено історичні передумови розвитку православного паломництва на польській території. Розкрито значення православних святинь країни для розвитку релігійної культури та популяризації паломництва серед населення. Розглянуто значення релігійно-паломницького туризму для розвитку економіки цієї держави. Проаналізовано особливості поширення основних міжнародних православних релігійно-паломницьких центрів на території країни. Досліджено головні православні релігійно-паломницькі центри Польщі й описано їхні головні святині. Акцентовано на основних проблемах та перспективах розвитку православного релігійно-паломницького туризму в Польщі у контексті функціонування міжнародного паломництва.

Ключові слова: релігійно-паломницький туризм, сакральні об'єкти, паломництво, релігійно-паломницький центр, Польща.

Постановка наукової проблеми та її значення. Релігійно-паломницький туризм стає все більше популярним у країнах світу, а особливо в країнах Центрально-Східної Європи, після падіння атеїстично-комуністичного режиму. В останні роки активізувалися релігійно-паломницькі тури й паломницькі поїздки в Чехії, Болгарії, Румунії, Грузії, країнах Балтії, а найбільше – у Польщі, яка навіть у період соціалізму відкрито заявляла про те, що її населення сповідує християнську мораль. Остання, за офіційними статистичними даними, є переважно католицькою державою, адже майже 87 % її громадян є католиками, решту (13 %) – становлять православні, протестанти, віряни інших релігій та атеїсти [5]. Така ситуація склалася історично, адже католицизм для цієї країни є невід'ємною частиною польської національної ідеології й у минулому державні структури цієї країни всіляко намагалися перешкодити відродженню та діяльності інших релігійних конфесій і течій на її території, включаючи наявність великої української, словацької, білоруської спільнот в прикордонних регіонах Польщі, які переважно сповідували православ'я [1]. Польська Республіка й на сучасному етапі її розвитку офіційно визнає себе переважно католицькою державою й намагається всіляко сприяти розвитку паломницького туризму в країні та переміщенню своїх громадян до відомих християнських святинь поза її межами. У країні функціонує законодавча підтримка релігійно-паломницького туризму, адже на її території сконцентровано значні паломницько-туристичні ресурси й центри, такі, наприклад, як м. Краків, Варшава, Ченстохов, Гнезно та інші. Для православних паломників деякі сакральні об'єкти Польщі є також цікавими з історичної й культурної позицій. Для православних українців, на нашу думку, буде цікавим відвідання й вивчення таких православних святинь і культурно-історичних місць на території сусідньої Польщі, що й зумовило вибір тематики цієї наукової публікації.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Питаннями наукового осмислення проблем розвитку релігійно-паломницького туризму займаються науковці різного плану, як зарубіжні (А. Бабкін,

М. Бютнер, В. Гаворескі, А. Джаковскі, П. Пучков, В. Сенін, Т. Тодер, Т. Христов, Т. Щербаков, А. Яцковскі та ін.), так й українські (О. Бейдик, О. Бордун, І. Винниченко, О. Жаровська, І. Козьменко, В. Кравців, Р. Кравчук, І. Лошенко, О. Любіцева, І. Мініч, В. Мусієнко, Т. Ореховська, П. Романчик, З. Сапелкіна, І. Школа та ін.). Особливий науковий інтерес становлять публікації щодо розвитку релігійно-паломницького туризму на локальному й регіональному рівнях. Проте досліджень функціонування релігійно-паломницьких центрів окремих країн регіонального міжнародного плану, уключаючи православні релігійно-паломницькі центри Польщі, поки що недостатньо, що й зумовило потребу цієї наукової статті.

Мета дослідження – вивчення головних православних релігійно-паломницьких центрів Польщі. Основними завданнями публікації є характеристика провідних релігійно-паломницьких центрів Польщі та їх сакральні-культурних об'єктів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Основними паломницькими об'єктами, на думку фахівців, є релігійно-паломницькі центри [10]. Останні слід розглядати як сукупність різнопланових, функціонально спрямованих сакральні-паломницьких об'єктів, що приваблюють до себе значні потоки паломників [8]. Науковці розрізняють функціональну й територіальну таксономію релігійно-паломницьких центрів. Зокрема, місцеві релігійно-паломницькі центри обслуговують культурно-духовні потреби паломників локального рівня, а регіональні – виконують функції паломницького обслуговування для паломників внутрідержавного рівня, а також інколи – сусідніх територій. Світові релігійно-паломницькі центри відіграють роль міжнародних культурно-релігійних центрів і приваблюють до себе масові потоки іноземних паломників [9]. У таких центрах можуть функціонувати також сакральні-релігійні об'єкти національного та місцевого значення. Святі місця світового й релігійного значення є чинником формування міжнародних паломницьких потоків, а святині локального та місцевого значення створюють переважно внутрішні паломницькі потоки [10].

На сучасному етапі свого культурно-політичного розвитку Польща є переважно католицькою країною, проте на її території повноправно функціонує Польська автокефальна православна церква (ПАПЦ), яку очолює Блаженніший митрополит Варшавський і всієї Польщі Сава. До її складу входять сім єпархій, понад 250 парафій, 410 церков, 260 священнослужителів і понад 700 тисяч віруючих [6]. За історичними даними, Польща прийняла хрещення за східним обрядом, а за сторіччя до того південні польські землі, суміжні з Великою Моравією (Сілезія, Краків і Мала Польща), перебували під впливом місії святих братів Кирила й Мефодія та входили до складу Велиградської єпархії. На території держави археологи виявили фундаменти храмів, збудованих у саме у візантійському стилі. За свідченням істориків, на території, що входять до складу сучасної Польщі, християнство проникало з різних сторін: Великого Моравського князівства, німецьких земель і з Київської Русі [2]. Цілком природно, що польські землі як суміжні з Великою Моравією, випробували на собі вплив місії св. братів Кирила й Мефодія. За літописними даними, у 966 р. польський князь Мешко I приймає християнство східного греко-слов'янського обряду й сприяє хрещенню свого народу. Проте після його одруження із саксонською принцесою в Польщі починається латинізація християнства. Поширення християнства в країні продовжив Болеслав I Хоробрий. У 1000 р. засновано польське архієпископство в столиці Гнезно та ще три єпископства – у Вроцлаві, Кракові й Колобжезі. Трохи раніше – єпископ Адальберт Празький (святий Войцех) оселився в Польщі, але в 997 р. він прийняв мученицький вінець від рук язичників-пруссів, його останки упокоїлися в соборі м. Гнезно [5].

Археологічні розкопки свідчать про те, що ще до хрещення Мешко на території сучасної Польщі існували храми, збудовані у візантійському стилі. На час хрещення Русі землі по західній стороні р. Буг, де розміщені такі відомі польські міста, як Холм і Перемишль, входили до складу Київського князівства. На цій території християнство посилювало свій вплив одночасно з його поширенням в інших руських землях. В XI ст. на Західній Русі виникли два самостійні князівства – Галицьке й Волинське, які в кінці XII ст. були об'єднані в єдине – Галицько-Волинське. У XIII ст. за князя Данила Романовича це державне утворення досягає своєї могутності. У його столиці – м. Холмі – турботами князя була заснована православна єпископська кафедра, де в центральному соборі міста перебувала дарована князю візантійськими імператорами чудотворна ікона Божої Матері Одигітрія (пізніше названа Хомською), яка, за переданнями, була написана апостолом і євангелістом Лукою

[6]. Діти й онуки князя Данила зберігали вірність православ'ю, проте в другій чверті XIV ст. рід Галицько-Волинських князів по чоловічій лінії згасає, а галицькі князні виходять заміж за Литовського й Мазовецького князів, що призвело до того, що Холмські землі та всі Червенські міста потрапляють під вплив окатоличених князів, які намагалися нав'язати латинську віру своїм підданам [1]. У цілому християнізація польських земель пройшла довгий та складний шлях випробувань, залишивши за собою не тільки визначні сакральні-релігійні об'єкти, але і їх руїни та гірку пам'ять про різні події.

Найбільш відомі релігійно-паломницькі центри для православних у Польщі є Гора Хрестів у с. Грабарка в Підляському воєводстві. Вона прославилась у кінці XVII ст. – на початку XVIII ст., коли на території Польщі населення помирало від лютого мору. За переказами, люди, котрі проживали в цій місцевості, сподобилися Божого одкровення про те, що потрібно піднятися на гору Грабарку з хресним ходом і встановити там хрести для молитви [12]. Віряни виконали це Боже повеління та, піднявшись на гору з хресним ходом і провівши там службу, установили принесені туди хрести. Після цього епідемія мору пішла на спад. Тут була встановлена каплиця для молитви, а поблизу гори облаштоване джерело зі святою водою, яке має чудодійні властивості. Паломники з усієї Польщі та сусідніх територій часто приїздять сюди помолитися, напитися святої води й за традицією встановлюють привезені або принесені сюди хрести. Тому хрестів на цій святій горі зараз є дуже багато. Перша згадка про встановлений хрест на Грабарці датується 1710 р. У Мельницькій пуці, недалеко від міста Сім'ятичі, поруч із селом Грабарка, від якого й отримала назву свята гора, у 1947 р. був заснований православний Марфо-Маріїнський жіночий монастир [5]. Зараз це найбільш відвідуваний православний релігійно-паломницький центр Польщі. Біля підніжжя святої гори є старовинне джерело, за яким на вершину пагорба ведуть широкі сходи, які паломники долають на колінах. На вершині Грабарки стоїть багато хрестів, які були встановлені паломниками, та збудований храм Преображення Господнього, а також є православне кладовище. За офіційними даними, щорічно Святу Гору Грабарка (інша назва – Музей Молитви) відвідують десятки тисяч православних паломників із різних куточків світу [15].

Іншою досить відомою православною святинею Польщі є Супрасльський Благовіщенський чоловічий монастир у Підляшші, або Супрасльська лавра, як його часто називають самі поляки. Він був заснований у ще XV ст. у селищі Супрасль православним фундатором Олександром Ходкевичем [3]. Монастир розміщений в урочищі Сухий Груд, на березі річки Супрасль, де була збудована перша монастирська церква на честь св. апостола Іоанна Богослова, небесного покровителя Івана, батька Олександра Ходкевича. За переказами, церкву збудували там, де пристав до берега човен, що перевозив монахів, які мали з собою хрест із часточкою Чесного Животворящого Хреста Господнього [14]. Зараз Супрасльський монастир є одним із п'яти чоловічих православних монастирів на теренах Польщі, що належить до білостоцько-гданської дієцезії Польської православної церкви. Початок будівництва монастиря датується 1501 р., а в 1915 р., під час першої світової війни його було зруйновано, а згодом відбудовано. У 1944 р. німці, відступаючи, підірвали всі висотні споруди монастиря, уключаючи дзвіницю та Благовіщенську церкву, а в 1984 р. монастир знову відроджено. Тут ведеться Супрасльський літопис із кінця XV ст. – поч. XVI ст., який разом із храмовими спорудами був у 2007 р. включений до переліку ЮНЕСКО «Пам'ять світу». За переказами, перші ченці – вихідці з Києво-Печерської лаври, поселилися тут ще у XII–XIII ст., після захоплення Києва татарами-монголами. Інша версія свідчить про те, що монастир був заснований грецькими й руськими ченцями з монастирів Афону, що втікали від турків після падіння Константинополя [16]. Посприяли відкриттю монастиря й польські королі Олександр Ягеллончик (1504 р.) та Сигізмунд I Старий (1509 р.), які спеціальними грамотами підтвердили дозвіл на його відкриття. Головною окрасою монастиря є Благовіщенський собор у візантійському стилі, який закладено в 1503 р., а освячено в 1511 р. Київським митрополитом Іосифом Солтаном, який подарував монастиреві копію чудотворної ікони Смоленської Богородиці «Одигітрія», що згодом прославилась багатьма чудесами й зціленнями [18]. У 1915 р. під час військових дій Першої світової війни вона була вивезена до Москви, після чого зникла в період більшовицької революції (або після неї в часи злісної атеїзації). Зараз у монастирі встановлено копію цієї ікони, яку виготовили в 1897 р. до 500-річчя започаткування монастиря. Вона теж прославилась багатьма чудесами й зціленнями та зараз ця чудотворна ікона Божої Матері іменується Супрасльською й шанується не тільки

православними, але й католиками всієї Польщі та світу [19]. У 1557 р. Благовіщенський собор був розписаний фресками в балканському стилі під керівництвом сербського іконописця Нектарія. Монастир у цей період набув значного розвитку й прославився своїм книговидавництвом та друкуванням повчальних праць проти окатоличення населення. Він став значним центром чернечого життя Київської митрополії, що підтримував зв'язки з чернечими осередками України, Сербії, Болгарії, Афону. У 1582 р. Супрасльський монастир відвідав болгарський патріарх Гавриїл і проголосив його місцевою лаврою, а в 1590 р. Константинопольський патріарх Єремія II Транос змінив статут обителі, надавши йому статус ставропігії [14]. У XVI ст. у монастирі прославився своїми подвигами та діяльністю преподобний Антоній Супрасльський, храм на честь якого зараз збудований у монастирських приміщеннях. Наприкінці XVII ст. на південь від монастиря ченці розбили італійський парк. Під спорудами монастиря є численні катакомби з похованнями, що викликають інтерес у туристів та паломників. Із 2006 р. при Супрасльському монастирі функціонує духовна академія й семінарія та музей ікон. Монастир ради приймає паломників з усього світу, надаючи їм духовну поміч, житло та смачну трапезу.

Яблочинський чоловічий монастир св. Онуфрія є відомим паломницьким центром усіх православних поляків та закордоння. Він був заснований ще в XV ст. біля села Яблочина в Більському повіті Люблінського воєводства Польщі. У XVII ст. в монастирі побудовано кам'яну церкву на честь його покровителя святого Онуфрія Великого, дзвіницю й чернечі келії. У 1838–1840 рр. у монастирі збудовано трипрестольну церкву та обнесено муровану стіну [4]. За час свого існування цей монастир ніколи не приймав унії та постійно перебував у православних традиціях богослужіння. До 1914 р. при Яблочинському монастирі діяли дяківські курси, школа церковно-приходських учителів і трирічна сільськогосподарська школа. У часи Першої світової війни монастирські храми зруйновано, а польська влада відібрала шкільні будинки й майже всю землю. Друга світова війна знову завдала великої шкоди монастиреві – у 1942 р. згоріла більша частина його приміщень [17]. У 1974 р. в Яблочинський монастир із Варшави перенесено старші класи духовної семінарії й відновлено дяківську школу та створено притулок для пристарілих і немічних священиків. Протягом багатьох років цей монастир був єдиним діючим чоловічим православним монастирем у Польщі. У ньому зберігаються давні ікони, у тому числі й чудотворна ікона св. Онуфрія XV ст. з часткою його мощей та древні книги й рукописи. Щороку до Яблочинського монастиря відбувається велика проща на свято преподобного Онуфрія Великого.

Жіночий монастир Рождества Пресвятої Богородиці поблизу міста Білосток є порівняно молодим, проте найбільш шанованим православним об'єктом для паломників, адже тут є нетлінні мощі младенця Гавриїла Білостоцького, який постраждав від жидів у XVII ст. Він був заснований у с. Звірки в 1996 р., неподалік від с. Заблудів, звідки був родом 6-річний младенець-мученик Гавриїл, якого ритуально розіп'яли жиди в лісі при звершенні своїх сатанинсько-кабалістичних жертвоприношень [7]. Цей угодник Божий прославився багатьма чудесами зцілень від невиліковних хвороб, а також допомогою віруючим людям у складних невіршених справах, окрім того, святого младенця Гавриїла вважають покровителем виховання дітей і просять допомоги в народженні та благочестивому вихованні дітей. Його дуже поважають і йому моляться не тільки православні всього світу, але й католики Польщі та інших християнських країн. Багато прочан щорічно прибуває в м. Білосток у кафедральний Свято-Миколаївський собор 2 травня, напередодні свята на честь младенця Гавриїла, де почивають його нетлінні мощі й наявна чудотворна ікона Божої Матері «Красностоцька», а також часточки мощей багатьох угодників Божих, а потім, після літургії, їх обносять навколо храму і переносять хресною ходою за 20 км у жіночий монастир, у с. Звірки [5]. Тут відбуваються щорічні святкові служби 3 травня, у день пам'яті цього великого угодника Божого і його мощі залишаються до 21 вересня – престольного свята монастиря на честь Рождества Богородиці, після чого 22 вересня вони знову урочисто переносяться до м. Білостока. У цей період відбуваються значні напливи паломників та місцеві торжества.

Місто Ченстохов, що на річці Варта, у північній частині Краківсько-Ченстоховської височини, є масовим місцем паломництва не лише поляків та католиків усього світу, але й православних християн. Тут у католицькому монастирі ордену павліан, що на Ясній Горі, у центральній базиліці міститься відома християнська святиня – чудотворний образ Божої Матері Ченстоховської, що, за переказами, був написаний апостолом та євангелістом Лукою. У кінці XIV ст. цю ікону вкрали

католики й вивезли з Галичини (міста Белза), куди вона потрапила з Константинополя після його падіння. Католики намагалися відвезти цю чудотворну ікону богородиці у Ватикан, проте, довізши її до міста Ченстохова, не змогли зрушити з місця повозку з упряжкою коней і волів, яка переправляла цей чудотворний образ. Це було сприйнято як знак зверху, що Матір Божа не бажає залишати ці землі [2]. Саме на цьому місці в 1382 р. збудовано першу церкву на честь Божої Матері, а згодом – потужний монастирський комплекс чернечого ордену павліан, що опікувався охороною чудотворного образу Богородиці. Зараз тут побудовано Санктуарій Пресвятої Діви Марії Ясногорської цього чернечого ордену. Православні християни іменують цей святий образ «Побідою Непобедимою», а на Заході вона відома як «Чорна Мадонна» через сумний і потемнілий лик Пречистої та її темний одяг. Зараз це місто – головний культурно-релігійним центр Діви Марії всієї країни. Самі поляки вважають це місто духовною столицею Польщі. Щодня до чудотворної ікони Божої Матері Ченстоховської на Ясній Горі приїжджають тисячі паломників, у тому числі й православні з України, щоб помолитися за допомогу та зцілення, а також подякувати Богові за його благодіяння. Монастир приймає й розміщує паломників у своїх готелях і хостелах. Цей образ зробив монастир на Ясній Горі місцем паломництва всіх християнських конфесій, які шанують Богородицю.

Варшава – одне з найвідвідуваніших туристичних міст Східної Європи, у якому нараховується близько тисячі різних пам'яток історії міста та країни. Середньовічні споруди старого міста Варшави включені до Переліку світової культурної спадщини ЮНЕСКО. Тут розміщені унікальні готичні костели, будинки в стилі ренесанс і бароко. Найбільш відомий сакральний об'єкт польської столиці – кафедральний собор св. Яна, який є однією з найстаріших пам'яток архітектури країни, а також Королівський замок – символ Польської держави. Тут містяться й відомі православні святині – кафедральний храм святої рівноапостольної Марії Магдалини, який виконаний у бароково-руському стилі. У ньому щоденно звершуються богослужіння. У храмі є частки мощей багатьох угодників Божих. Сюди перенесено кафедру предстоятеля ПАПЦ після руйнування Олександрівського кафедрального собору у Варшаві.

Крім згаданих, у юрисдикції ПАПЦ на території Польщі перебувають ще такі православні монастирські спільноти, як чоловічий монастир Святої Трійці в Уйковицях; у м. Саках (великомученика Димитрія Солунського) [13]; нові монастирі у Висовій, Войнові та Залішанах; скит святих преподобних Антонія та Феодосія Києво-Печерських в урочищі Кудак; чоловічий монастир св. преподобного Серафима Саровського у с. Костомлотах у гміні Кодень Люблінського воєводства, а також жіночий монастир Покрови Пресвятої Богородиці в Турковичах й інші православні святині Польщі.

Територіальна концентрація православних релігійно-паломницьких центрів Польщі спостерігається вздовж південно-східних кордонів країни. Така закономірність не є випадковою, адже православне населення теж розміщується саме на цій території держави. Окрім того, відчувається культурно-духовне тяжіння віруючих поляків цієї території країни до сусідніх територій православної України та Білорусі.

Багато паломників з усієї Польщі з'їжджаються на різноманітні культурно-релігійні заходи, які організовує ПАПЦ. Щорічно влітку в Польщі відбуваються дні слов'янської культури, що супроводжуються масовими культурно-пізнавальними заходами та відвідуванням відомих монастирів країни. Окрім того, православні поляки щорічно беруть участь у 2-недільній пішій паломницькій ході на честь свята Почаївської ікони Божої Матері (5 серпня) до Свято-Успенської Почаївської лаври в Україну, які поєднуються з відвідуванням відомих православних монастирів Волині, Рівненщини та Тернопільщини.

ПАПЦ співпрацює зі структурними підрозділами Української православної церкви, так, наприклад, завдяки діяльності яким, на початку червня 2017 р. у Польщі було відкрито православну виставку чудотворних ікон «Україна – дім Пресвятої Богородиці» у м. Соколовсько. Остання є частиною благодійного проекту «Наша Лепта», що діє при храмі святителя Миколая Чудотворця при 17-й лікарні м. Києва. Виставка прибула до Польщі на запрошення Вроцлавської й Щетинської єпархії ПАПЦ та була представлена в конференц-залі Православного дому на честь святої преподобномучениці Єлизавети. На урочистостях із нагоди відкриття виставки були присутні офіційні представники місцевої влади, духовенство єпархії та жителі міста. Протягом роботи виставки відвідувачі мали змогу ознайомитися з історією та переказами, пов'язаними із 107-ма

чудотворними та місцевошанованими іконами Божої Матері, що прославилися на українській землі за часи прийняття християнства, копії яких були представлені в цій експозиції [11]. Робота виставки також супроводжувалася щоденними лекційними оглядами. Виставку відвідало багато вірян та приїжджали паломники з різних куточків Польщі, включаючи католицьке населення країни. Щоденно священики спільно з відвідувачами виставки спільно молилися за порозуміння та добросусідські відносини між українським і польським народами.

Отже, православ'я на теренах Польщі має давні традиції. Християнство прийшло в межі нинішньої Польщі з південного заходу з Моравського князівства, із заходу з Германських земель і зі сходу з Київської Русі. У 966 р. відбулося хрещення польського народу. У XIII ст. засновано православну єпископську кафедру в м. Холмі. У 1840 р. засновано православну Варшавську єпархію. У 2003 р. ПАПЦ зарахувала до лику святих мучеників Холмських і Підляських, які постраждали у XX ст. за православну віру, що стало фактом визнання церквою мучеництва й вірності святому православ'ю українського народу Холмщини та Підляшшя, що потерпіли за віру Христову [6]. Для православних холмшаків значний паломницький інтерес становить церква святого святителя Петра Могили в Любліні, а також костел Різдва Пресвятої Богородиці в м. Холмі (колишній православний собор, де зберігався чудотворний образ Хомської Божої Матері), який був відібраний католиками в місцевих православних християн у 1923 р., та інші православні святині сучасної Польщі [1].

Отже, Польща має достатню кількість православних релігійно-паломницьких центрів для розвитку міжнародного релігійно-паломницького туризму. Польський уряд намагається стимулювати ріст чисельності паломників із різних країн світу, у тому числі й Центрально-Східної Європи та України. Тому релігійно-паломницький туризм у цій державі має подальші перспективи. Проте між нашою країною й Республікою Польща існують певні політичні непорозуміння щодо історичних подій минулого XX ст., таких, наприклад, як «Волинська різня» (трагедія в населених пунктах Павлівка, Павлокома та ін.) та неоднозначне оцінювання політиками наслідків операції «Вісла», яка була узгоджена між більшовицькими урядами Радянського Союзу та Польської Народної Республіки й супроводжувалися кривавими подіями та насильницьким переселенням і забороною православної церкви на польській території. Це викликає нездорову політичну ситуацію з боку пронаціоналістичних сторін по обидва боки кордону та супроводжується інколи негативними заявами в пресі й політичними провокаціями, що може перешкоджати розвитку православного паломництва на польській та українській території, а це – недопустиме явище в контексті мирного співіснування сучасних держав.

Окрім того, сучасна економічна ситуація в Польщі є значно сприятливішою, ніж в Україні, тому рівень життя польського населення в цілому порівняно вищий від матеріальної спроможності наших співвітчизників, які досить часто приїждять на заробітки в цю країну. Це викликає певні соціально-фінансові складнощі щодо перебування наших громадян у Польщі, у тому числі й паломників, що потребує певного узгодження з приймаючою стороною з боку релігійно-паломницьких структур чи туристичних фірм. Тому туроператорам, які працюють на туристично-паломницькому ринку країн Центрально-Східної Європи та інших регіонів світу з меншими доходами населення, потрібно враховувати ціну на організацію й проведення релігійно-паломницьких турів [10]. Тобто існують певні проблеми щодо забезпечення проведення православних паломницьких турів у цю європейську країну, які, зокрема, стосуються підвищеної вартості таких паломницьких турів, що не завжди прийнято для українського туристичного ринку та матеріальної спроможності населення значної частини постсоціалістичних країн, які переважно сповідують православ'я (Болгарії, Румунії, Молдови, Грузії, Сербії й ін.) [8]. Окрім того, у католицьких церквах, на відміну від православних, існує багато відмінностей у богослужбовій практиці та формах і способах поклоніння святиням, а також діє чітка система строгих графіків їх відвідування тощо.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Польща – визначний центр релігійно-паломницького туризму серед європейських країн. На її території сконцентровано вагомі християнські святині, включаючи й православні. Останні становлять значний паломницький інтерес не тільки польської православної спільноти, але й православних віруючих країн сусідніх територій. Головні православні релігійно-паломницькі центри сконцентровані на Сході та Півдні країни. Серед найбільш відомих православних релігійно-паломницьких центрів Польщі – міста Білосток, Ченстохов, Холм, Варшава, Люблін, Свята гора Грабарка і Яблочинський чоловічий монастир. Досвід розвитку православного паломницького туризму в Польщі корисний для українського туристичного ринку й заслуговує на подальшу наукову увагу.

Джерела та література

1. Купріянович Г. Про руйнування церков у Польщі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.cerkiew1938.pl
2. Купріянович Г. Тисячолітнє свідчення Православ'я на Холмсько-Підляській землі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.chresto-vozd.harazd.net/lib/muchenyky.html>.
3. Мицик Ю. А. Супрасльський Благовіщенський монастир / Ю. А. Мицик // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. ; Ін-т історії України НАН України. – Київ : Наук. думка, 2012. – Т. 9 : Прил. – С. 906.
4. Мицик Ю. А. Онуфріївський Яблочинський монастир / Ю. А. Мицик // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. ; Ін-т історії України НАН України. – Київ : Наук. думка, 2010. – Т. 7 : Мл – О. – С. 601.
5. Мойсеєнко В. Християнство в Польщі / В. Мойсеєнко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cpg.in.ua/hristiyanstvo-v-polshhi/>.
6. Офіційний сайт Холмсько-Люблінської єпархії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lublin.cerkiew.pl/>
7. Официальный сайт Свято-Никольского собора в г. Белосток [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.http:soborbialystok.pl/
8. Патійчук В. О. Італія як міжнародний центр православного релігійно-паломницького туризму / В. О. Патійчук // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Серія : Географічні науки. – Луцьк : Вежа-Друк, 2016. – № 15 (340). – С. 86–93.
9. Патійчук В. О. Специфіка класифікації релігійно-паломницьких турів / В. О. Патійчук // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Серія : Географічні науки. – Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – № 14 (315). – С. 36–48.
10. Патійчук В. Функціональні особливості організації релігійно-паломницького туризму / В. Патійчук // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Серія : Географічні науки. – Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – № 15 (316). – С. 33–45.
11. Сайт проекту «Наша Лепта» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nasha-lepta.com.ua>.
12. Grabarka. Monaster na świętej górze. – Białystok : Fundacja im. księcia Konstantiego Ostrogi, 2007. – 127 с.
13. Klasztor św. Dymitra Sołuskiego w Sakach [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.saki.pl
14. Klasztor Zwiastowania NMP i św. Jana Teologa w Supraślu [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.monaster-suprasl.pl
15. Maroszek J., Grabarka. Początki sanktuarium w świetle nieznanych źródeł / J. Maroszek. – Lublin : «Gryfita», 1997–Nr. 1(13).
16. Podlaskie ośrodki i organizacje prawosławne w XVI i XVII wieku / A. Mironowicz. – Białystok : Dział Wydawnictw Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku, 1991. – S. 125–127.
17. Staupigialny Klasztor św. Onufrego w Jabłecznej [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.klasztorjableczna.pl
18. Tomalska J. Ikona podlaska / J. Tomalska. – Pl Ośrodek Badań Europy : «Zeszyty Dziedzictwa Kulturowego», 2007. – S. 35.
19. Załęski W. Losy unickiego ikonostasu z bazyliki p.w. Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny w Supraślu [w:] red. R. Dobrowolski, M. Zemło, Śladami unii brzeskiej. – Lublin-Supraśl : Wydawnictwo KUL, 2010. – S. 590–608.

References

1. Kupriianovych H. Pro ruinuвання tserkov u Polshchi [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : www.cerkiew1938.pl.
2. Kupriianovych H. Tysiacholitnie svidchennia Pravoslav'ia na Kholmско-Pidliaskii zemli [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.chresto-vozd.harazd.net/lib/muchenyky.html>.
3. Mytsyk Iu. A. Suprasl'skyi Blahovishchenskyi monastyr // Entsyklopediia istorii Ukrainy : u 10 t. / redkol. : V. A. Smolii (holova) ta in. ; Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. – K. : Nauk. dumka, 2012. – T. 9 : Pryl – S. 906.
4. Mytsyk Iu. A. Onufriiv'skyi Yablochyn'skyi monastyr // Entsyklopediia istorii Ukrainy : u 10 t. / redkol. : V. A. Smolii (holova) ta in. ; Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. – K. : Nauk. dumka, 2010. – T. 7 : Ml – O. – S. 601.
5. Moiseienko V. Khrystianstvo v Polshchi [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://cpg.in.ua/hristiyanstvo-v-polshhi/>.

6. Ofitsiyniyi sait Kholmско-Liublinskoi yeparkhii [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.lublin.cerkiew.pl/>.
7. Ofytsyalnyi sait Sviato-Nykolskoho sobora v h. Belostok [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupa : [www.http://www.soborbialystok.pl/](http://www.soborbialystok.pl/).
8. Patiichuk V. O. Italiia yak mizhnarodnyi tsentr pravoslavnoho relihiino-palomnytskoho turyzmu / V. O. Patiichuk // Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Serii : Heohrafichni nauky. – Lutsk : Vezha, – 2016. – № 15 (340). – S. 86–93.
9. Patiichuk V. O. Spetsyfika klasyfikatsii relihiino-palomnytskykh turiv / V. O. Patiichuk // Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Serii : Heohrafichni nauky. – Lutsk : Vezha, – 2015. – № 14 (315). – S. 36–48.
10. Patiichuk V. Funktsionalni osoblyvosti orhanizatsii relihiino-palomnytskoho turyzmu / V. Patiichuk // Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Serii : Heohrafichni nauky. – Lutsk : Vezha, – 2015. – № 15 (316). – S. 33–45.
11. Sait proektu «Nasha Lepta» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://nasha-lepta.com.ua>.
12. Grabarka. Monaster na świętej górze. – Białystok : Fundacja im. księcia Konstantiego Ostrogi, 2007. – 127 s.
13. Klasztor św. Dymitra Soluńskiego w Sakach [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : www.saki.pl.
14. Klasztor Zwiastowania NMP i św. Jana Teologa w Supraślu [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : www.monaster-suprasl.pl.
15. Maroszek J., Grabarka. Początki sanktuarium w świetle nieznanych źródeł / J. Maroszek. – Lublin : «Gryfita», 1997, nr 1(13).
16. Podlaskie ośrodki i organizacje prawosławne w XVI i XVII wieku / A. Mironowicz. – Białystok : Dział Wydawnictw Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku, 1991. – S. 125–127.
17. Stauropigialny Klasztor św. Onufrego w Jabłecznej [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : www.klasztorjableczna.pl.
18. Tomalska J. Ikona podlaska / J. Tomalska. – Pl Ośrodek Badań Europy : «Zeszyty Dziedzictwa Kulturowego». 2007. – S. 35.
19. Załęski W. Losy unickiego ikonostasu z bazyliki p.w. Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny w Supraślu [w :] red. R. Dobrowolski, M. Zemło, Śladami unii brzeskiej. – Lublin-Supraśl : Wydawnictwo KUL, 2010. – S. 590–608.

Патийчук Виктор. Основные центры православного религиозно-паломнического туризма Польши.

Обобщаются теоретические положения о функционировании религиозно-паломнических центров разного уровня территориальной организации. Исследуются особенности развития православного паломничества в Польше. Изучаются исторические предпосылки развития православного паломничества на польской территории. Раскрывается значение православных святынь страны для развития религиозной культуры и популяризации паломничества среди населения. Рассматривается значение религиозно-паломнического туризма для развития экономики этого государства. Проанализированы особенности распространения основных международных православных религиозно-паломнических центров на территории страны. Изучаются главные православные религиозно-паломнические центры Польши и описываются их главные святыни. Акцентируется внимание на основных проблемах и перспективах развития православного религиозно-паломнического туризма в Польше в контексте функционирования международного паломничества.

Ключевые слова: религиозно-паломнический туризм, сакральные объекты, паломничество, религиозно-паломнический центр, Польша.

Patiychuk Viktor. The Main Centers of the Orthodox Religious Pilgrimage Tourism of Poland. The theoretical positions concerning the functioning of religious-pilgrim centers of different levels of territorial organization are generalized. The peculiarities of the development of the Orthodox pilgrimage in Poland are explored. The historical preconditions of the development of the Orthodox pilgrimage on the Polish territory were studied. The significance of the Orthodox shrines of the country for the development of religious culture and popularization of pilgrimage among the population are revealed. The significance of religious pilgrimage tourism for the development of the economy of this state is considered. The peculiarities of distribution of the main international Orthodox religious-pilgrimage centers on the territory of the country are analyzed. The main Orthodox religious-pilgrimage centers of Poland are described and their main shrines are described. The main issues and perspectives of the development of Orthodox religious-pilgrimage tourism in Poland in the context of the operation of the international pilgrimage are emphasized.

Key words: religious-pilgrimage tourism, sacred objects, pilgrimage, religious-pilgrimage center, Poland.

Стаття надійшла до редколегії
25.05.2017 р.